

רשימות חוברת לב

בס"ד.

פתח דבר

לקראת ש"ק פרשת תרומה, הננו מוציאים לאור מאוצר רשימותיו של כ"ק אדמו"ר זי"ע שרשם לעצמו – הערות אחדות במפרשי המדרש רבה, "יפה תואר" ו"ידי משה" (לבמדב"ר פ"א-ט), וביניהם גם הערה בענין "תחש" ש"לפי שעה נזדמן", שנזכר בפרשת השבוע (כה, ה) ובפרש"י, וכן הערה שבה נזכר ענין לידת משה בז' אדר שחל בשבוע זה. לתועלת הלומדים, למען ירוץ בו הקורא, הנה, לאחר העתקת הרשימה בלשון אדמו"ר בעצמו בכת"ק, בא גם פיענוח ותיבות-קישור המשולבים בין דברי הרב, וכן ציוני מראי מקומות הבאים בשוה"ג, שנערכו ע"י המו"ל, בדרך אפשר ועל אחריותם בלבד, ובפרט שעמקו וכו' דברי רבינו, כנודע.

מערכת „אוצר החסידים“

עש"ק פ' תרומה. ה'תשנ"ו
ברוקלין. נ"י.

במד"ר פ"א ידי משה סק"א, שבעפר המדבר לא היו יכולין לכסות אף בזמן שבנ"י שרוין במדבר.

עיינ תוד"ה אלא (חולין פח:) דמוכיח מקושית הש"ס דשמא אז כשבאו ישראל — למדבר — הי' מצמיח. ובמ"ר שה"ש ע"פ גן נעול אר"י הבאר היתה מעלה להם מיני דשאים מיני זרעונים מיני אילנות. ברש"י ד"ה בכניסתן (קדושין לח:) שהרי במדבר לא זרעו ולא קצרו ולא נטעו.

יפ"ת במדבר ד"ה בחדש שנולד, כ' "דשמחה דאית בה הנאת הגוף ... אין מערבין ... אבל שמחה דמצוה מוטב לערב". ומקור הדין ממ"ק (ח:) ובתוד"ה לפי "וטעם נראה קצת דכמו שאין עושין מצות חבילות ... שיהא לבו פנוי למצוה אחת ... וכן שמחה בשמחה", ותוד"ה מפני (שם) "ועוי"ל דל"ח שב"ש כ"א סעודת נשואין בלבד". וביד הל' יו"ט פ"ז הט"ז, והל' אישות פ"י הי"ג-יד'.

ובגוף הקושיא, הרי מה ענין לידת יצחק לשמחה, והוא רק ע"ד שאמרו (מגלה יג:) ולא הי' יודע שבז' באדר נולד, שהוא ענין חזק המזל. ואולי זהו ג"כ כונת היפ"ת במש"כ מגלגלין זכות ליום זכאי (ערכין יא: ורש"י שם). ולהעיר מהא (שבת פז:) דעשר עטרות נטל אותו היום.

ידי משה במ"ר פ"ו "תחש לפי שעה נזדמן" ומפרש באופן שלא יקשה והלא אכ"ח תחת השמש.

ולכאורה אפה"ל דלא קאי אלא מימות קהלת משא"כ תחש, אבל בסנה' (קי:) מוכח להדיא דלא כן הוא, וכ"מ גם מפשט הכתוב. אבל בלה"כ ל"ק דמי יימר דלא נברא מוימ"ב לכך. אבל בירוש' שבת פ"ב ה"ג ופ"ז ה"ב איתא ברא למשה במדבר.

ולתי' היד"מ קשה מה מקשה בסנה' והא אכ"ח, והא גם משה בקש לפ"ש.

ועיינ מה שכ' בקה"ר.

ובמ"ר, אפ"ל דנוהר מקושיא מפ"מ ל"ח תחש במנין בהמות טהורות למ"ד (חולין פ:) י' בהמות ות"ל. וע"ז תירץ ב' שזהו קרש שהוא

טביא (חולין נט:) — ול"ד לכוי אף למ"ד (יומא עד: ובתוס' שם) שהוא ברי' בפ"ע, אף את"ל שגם הוא ס"ל די' בהמות ות"ל, דאפ"ל שהוא אקו תאו או זמר דקרא דאין א"י מה הם (חולין פ.). ול"ל מדקא חשיב להו גבי חיות כדאמר שם, דאולי זמר הוא דח"ל לבסוף. — תו ראייתי בזה במפרשים ירוש' שבת הנ"ל.

יד"מ פ"ז, א. בשם אביו. למה ל"ק בע"ז (ה.) מהא דנאמרה פ' מצורע ונשאר בצ"ע.

ול"ק דאפ"ל בגר שנתגייר כשהוא מצורע [(ואאפ"ל דבלאה"כ ל"ק, דגם אז יכולים היו לחטוא אלא שמ"ה הי' בטל בזכות מ"ת, דא"ת כן אין ראי' גם מפ' יבמות דאפשר בחייבי מיתות ב"ד, דאם ג"ז בכלל בטל מ"ה הול"ל בש"ס מעונשי מיתה וזכרת האמורים בתורה. וע"כ שלא היו חוטאים עוד והוא היצה"ר הוא המ"ה — ב"ב טז. — ולפ"ז קשה טענת משה — שבת פט. — כלום יצה"ר יש ביניכם כיון דגם בישראל (בטל). ואולי קושיתו מה דצרעת באה על יא' דברים וכדלקמן. ועיין ברכות (ה:) נגעים מזבח כפרה נינהו וצע"ק], או דישב אצל מצורע שע"ז באה הצרעת עליו. ועיין יל"ש מצורע ר' תקנ"ז ורש"י ד"ה הזהרו (כתובות עז:).

גם בזב אפ"ל כן דנתגייר כשהוא שופע או שבאה עליו אחר מ"ת, כיון שאינו דוקא בתור עונש על חטא וטמא לנפש דקרא אפ"ל דקאי אנושאי ארונו של יוסף (סוכה כה.).

יפ"ת פ"ז. "חזרו למומן ונעשו מצורעין" ק' מי הם שלקו בצרעת כו'. לכאורה פשוט דאותן שהיו מצורעין קודם מ"ת. וכ"ה בתוד"ה אלא (ע"ז ה.). וא"ת מה חטאו, הרי איכא מ"ד (שם) שבטל מ"ה ובעשית העגל חזר על כולם, וגם בזה כן.

יפ"ת פ"ט. יכול בכל. ונ' דטעם דנהרג — אבנר — כו'. תימא דכמה טעמים נאמרו ע"ז (סנה' כ' ירוש' סוטה פ"א ה"ח) ומאי קמ"ל.

יפ"ת פ"ט. ולא הי' מתייחד כו'. ומדברי קבלה שלא להתייחד עם הערוה וא"א קיים אפי' ע"ת.

הנה זהו לי היד (א"ב פכ"ב ה"ב) אבל אסור מה"ת וא"כ לא נצרך לע"ת. אבל דא ודאי שהי' בעלה בעיר וא"כ אין אסור (קדושין פא.).
וצ"ע בב"ר פמ"ח "מפני היחוד" וא"כ הוא קצת ראי' לפירש"י בקדושין דאסורא איכא וצ"ע.

ע"כ נמצא בגכתי"ק

הערות במפרשי המדרש רבה — "יפה תואר" ו"ידי משה"
לבמדב"ר פ"א ט

במדב"ר פ"א בידי משה סק"א: כתב² שבעפר המדבר לא היו יכולין לכסות הדם אף בזמן שבנ"י שרוין במדבר לפי שעפר מדבר אין מגדלת צמחים ואסור לכסות בה.

אבל עיין תוד"ה אלא (חולין פח, ב) דלאחר שמבאר שמ"ש בגמרא "אין מכסים אלא בדבר שזורעין בו ומצמיח" "למעוטי עפר מדבר קאתי", מוכיח מקושיית הש"ס³ "דשמא אז כשבאו ישראל — למדבר — הי' מצמיח".

ובמדרש רבה שה"ש ע"פ גן נעול: "א"ר יוחנן הבאר היתה מעלה להם מיני דשאים מיני זרעונים מיני אילנות" — הרי שמפורש להדיא שבזמן שבנ"י שרוין במדבר הי' מצמיח.

[ברש"י ד"ה בכניסתן (קדושין לח, א) "שהרי במדבר לא זרעו ולא קצרו ולא נטעו", היינו, שבנ"י לא היו זורעים במדבר, אבל מעצמו הי' שפיר מצמיח].

(1) כ"ה במד"ר דפוס פפד"א תס"ה. ובדפוסים שלפנינו — ללא ציון ס"ק.
(2) בביאור דברי המדרש (פ"א, ב) "שמא אמרתי לכם שאני מביא לכם טובה והלקשתי (ואחרתי) אותה .. לא נפל דבר ממה שאמר הקב"ה לישראל, שכן אמר יהושע (כא, מג) לא נפל דבר מכל הדבר הטוב אשר דבר ה' אל בית ישראל הכל בא" — דלכאורה "קשה להבין פ"י מדרש זה .. מהיכא תיתי שיפול מדבריו וכו'" — "פ"י שלא תתרעמו עלי שנחסר לכם השליו ממ"ת ואילך, כי לא הי' סגי בלאו הכי, לפי שאסור לכסות בעפר מדבר", "שעפר המדבר אין מגדלת צמחים ואסור לכסות בה", עיי"ש בארוכה.

(3) בע"ז מג, סע"ב. — ושם (במשנה ובפרש"י) — בדין ביטול ע"ז: "רבי יוסי אומר שוחק וזורה לרוח או מטיל לים (שלא יכשל בה ישראל ליהנות ממנה), אמרו לו אף הוא נעשה זבל" (אם יזרנה לרוח גם עתה יש הנאה ממנה). ובגמרא שם: "תניא אמר להם רבי יוסי והלא כבר נאמר (עקב ט, כא) ואת חטאתכם אשר עשיתם וגו'" (שמפורש בקרא "ואכות אותו טחון היטב עד אשר דק לעפר ואשליך את עפרו אל הנחל"). ובתוס' שם: "וא"ת ומאי פריך רבי יוסי לרבנן .. שאני התם דבמדבר הוו דמה שזורעין בו אינו מצמיח", ומשני, "דשמא אז וכו'" (ככפנים).

(4) פ"ד, יב. — ששם מתחיל לדרוש הפסוק "גן נעול" (ד, יב). ובהמשך הענין (פיסקא ג), בהדרשה על הפסוק שלאח"ז (שם, יג) "שלחך פרדס רימונים", הובא מאמרו של ר' יוחנן.

(5) ראה גם רשימות חוברת כ"ט ע' 7: "ישראל לא היו זורעים (ורק מעצמו הי' מצמיח), כיון שלא ידעו אם יתעכבו במקום חנייתם, שעל פי ד' נסעו גו'".

וא"כ, בזמן שבנ"י שרוין במדבר היו יכולים שפיר לכסות הדם בעפר המדבר, כיון שאז הי' מצמיח, ודלא כמ"ש הידי משה.

*

ביפה תואר במדב"ר ד"ה בחודש שנולד⁶, כתב בפירוש דברי המדרש⁷ "הקב"ה נתכוין להעמיד המשכן בחדש שנולד בו יצחק אבינו"⁸, ש"טעם הקמתו (בזמן זה דוקא הוא) כדי לערב שמחה בשמחה" — דלכאורה קשה מהא ד"לעיל" קאמר אין מערבין שמחה בשמחה, וכן הוא בגמרא¹⁰ — "דשמחה דאית בה הנאת הגוף ... אין מערבין ... אבל שמחה דמצוה מוטב לערב".

ומקור הדין ממו"ק (ח, ב) — "אין נושאים נשים במועד", לפי שאין מערבין שמחה בשמחה, ובתוד"ה לפי: "וטעם נראה קצת דכמו שאין עושין מצות חבילות ... שיהא לבו פנוי למצוה אחת ... וכן שמחה בשמחה", ובתוד"ה מפני (שם): "ועו"ל דלא חשיב שמחה בשמחה כי אם סעודת נושאים בלבד". וכ"ה ביד הל' יו"ט פ"ז הט"ז¹¹, והל' אישות פ"י הי"ג י"ד¹².

ובגוף הקושיא שהקשה היפ"ת בדברי המדרש מהא דאין מערבין שמחה בשמחה — קושיא מעיקרא ליחא — דהרי מה ענין לידת יצחק

(6) בביאור דברי המדרש (פ"א, ה) "אמר הקב"ה למשה .. אלו בני אבות הם בני אברהם יצחק ויעקב, לך כתוב להם באיזה חודש בכמה בחודש וכיו". ומצויין שם: "צל"ע בשמ"ר פ' ג"ב ביפ"ת ד"ה בחודש שנולד בו יצחק".

(7) שמור"ר שם, ב.

(8) ראה פי' עץ יוסף שם: "אע"פ שהמשכן הוקם בר"ח ולידת יצחק בפסח, כיון שהכל בחדש א' כי הדדי ניהו".

(9) ב"ר פ"ע, יט.

(10) מו"ק ח, ב (הובא לקמן בפנים).

(11) "אין נושאים נשים .. במועד כדי שלא תשתכח שמחת החג בשמחת הנישואין, אבל מחזיר את גרושתו, ומארסין נשים במועד, ובלבד שלא יעשה סעודת אירוסין, ולא סעודת נישואין, שלא יערב שמחה אחרת בשמחת החג". — ומזה מובן שזה ש"לא יערב שמחה אחרת בשמחת החג" הוא בנוגע ל"סעודת נישואין".

(12) בהי"ג: "יש לו לאדם לישא נשים רבות כאחת ביום אחד .. אבל לשמחה צריך לשמוח עם כל אחת שמחה הראוי' לה .. ואין מערבין שמחה בשמחה". ובהי"ד: "אין נושאים נשים לא בערב שבת ולא באחד בשבת גזרה שמא יבוא לידי חלול שבת בתקון הסעודה, ואין צריך לומר שאסור לישא אשה בשבת, ואפילו בחולו של מועד אין נושאים נשים, כמו שבארנו, לפי שאין מערבין שמחה בשמחה .. ושאר הימים מותר .. בכל יום שירצה, והוא שיטרח בסעודת נישואין ג' ימים קודם הנישואין". — ומזה שהזכיר האיסור ב"חולו של מועד" (שהוא משום אין מערבין שמחה בשמחה) בהלכה שמדברת אודות זמנים האסורים מפני הסעודה, משמע, שגם זה שאין מערבין שמחה בשמחה הוא בעיקר מצד סעודת נישואין.

לשמחה¹³, וזה שנתכוין להעמיד המשכן בזמן לידת יצחק הוא רק ע"ד שאמרו (מגלה יג, ב) "ולא הי' יודע שבו' באדר נולד" (משה), שמעלת יום הלידה הוא ענין חוזק המזל¹⁴.

ואולי זהו ג"כ כונת היפ"ת במש"כ בסוף דבריו (לאחרי התירוץ ש"שמחה דמצוה מותר לערב") "ועוד דמגלגלין זכות ליום זכאי" (ערכין יא, ב ורש"י שם¹⁵) — שהטעם ש"הקב"ה נתכוין להעמיד המשכן בחדש שנולד בו יצחק אבינו" הוא (בעיקר) מצד מעלתזכות הזמן.

ולהעיר מהא דארז"ל (שבת פז, ב) דעשר עטרות נטל אותו היום (ר"ח ניסן שבו הוקם המשכן) — שגם כאן מודגשת מעלת הזמן¹⁶.

*

בידי משה במדב"ר פ"ו¹⁷, בדברי המדרש "תחש שהי' בימי משה . . לפי שעה נזדמן לו למשה ונעשה ממנה משכן ונגנזה": "פי' לפי שקשה והלא אין כל חדש תחת השמש¹⁸, לזה אמר שהי' רק לפי שעה", והיינו, שמפרש שהמדרש כתב מלכתחילה באופן שלא יקשה והלא אין כל חדש תחת השמש.

ולכאורה אפשר הי' לומר דמ"ש "אין כל חדש תחת השמש" לא קאי אלא מימות קהלת, משא"כ תחש שהי' בימי משה אינו בכלל זה. אבל בסנהדרין (קי, א) מוכח להדיא דלא כן הוא, דפריך אמ"ש "ואם

13) אולי כוונת רבינו שהשמחה שבלידת יצחק [שמביא היפ"ת (בשמו"ר שם) מתחומא פקודי יא: "חשב הקב"ה לערב שמחת המשכן בשמחת היום שנולד בו יצחק". ומוסיף "ועי' בב"ר פנ"ג קרי לעולם יום לידתו יום שמחה לעולם"] — כיון שאינה שמחה שעושה האדם, לא שייך בזה הא דאין מערבין שמחה בשמחה, שהטעם הוא כדי שיהא לבו פנוי כו'.

14) ראה ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ח ובקה"ע: "לא במהרה אדם נופל ביום גנוסיא (הולדת) שלו", "המזל . . עוזר לו" (וראה בארוכה סה"ש תשמ"ח ח"ב ע' 400 ואילך).

15) בערכין שם: "מגלגלין זכות ליום זכאי". ובפרש"י*: "בניסן נגאלו בניסן עתידין להגאל". — ומפרש"י מוכח שענין זה הוא (לא רק בנוגע "ליום", אלא) גם בנוגע לכללות החודש.

16) ולהעיר, שבמדרש תנחומא שם הובאו ב' העניינים בהמשך אחד: "חשב הקב"ה לערב שמחת המשכן בשמחת היום שנולד בו יצחק . . היית חושב לערב שמחה בשמחה, יום שנולד יצחק אבינו, ואותו היום נטל עשר עטרות".

17) פיסקא ג.

18) קהלת א, ט.

* (אבל בתענית (כט, א) גורס רש"י "מגלגלין זכות ע"י זכאי" (ולא "ליום זכאי").

בריאה יברא ה' גו"¹⁹, "אמר משה לפני הקב"ה אם בריאה גהינם מוטב ואם לאו יברא ה'" — "אילימא למברי" ממש, והא אין כל חדש תחת השמש", ומזה מוכח להדיא ש"אין כל חדש תחת השמש" קאי גם על זמנו של משה. וכן מוכח גם מפשט הכתוב "אין כל חדש תחת השמש" גופא — שאין זה דבר שנתחדש בימות קהלת, אלא כן הוא סדר בריאת העולם.

אבל, קושיית הידי משה (ממ"ש "אין כל חדש תחת השמש") בנוגע לתחש, בלאה"כ לא קשיא — דמי יימר דלא נברא מו' ימי בראשית לכך.

אבל בירושלמי שבת פ"ב ה"ג ופ"ז ה"ב איתא שהתחש "ברא הקב"ה למשה במדבר", ועפ"ז קשה ממ"ש "אין כל חדש תחת השמש", כקושיית הידי משה.

ולתירוץ הידי משה (שכדי שלא יוקשה והלא אין כל חדש תחת השמש) "לזה אמר שהי' רק לפי שעה", היינו, שיכול להיות חדש אם הוא רק לפי שעה — קשה: מה מקשה בסנהדרין "והא אין כל חדש תחת השמש", והא גם משה בקש ש"יברא ה'" רק לפי שעה.

ועיין מה שכתב הידי משה בקה"ר²⁰.

ולבאר ההכרח במדרש רבה לפרש ש"לפי שעה נזדמן" — אפ"ל²¹ דנזהר מקושיא מפני מה לא חשיב תחש במנין בהמות טהורות²², למ"ד (חולין פ, א) "עשר בהמות מנה הכתוב (להיתר אכילה)²³ ותו לא" (ואין לנו עוד בהמה וחי' כשרה בעולם²³), ולזה אמר שלא הי' אלא "לפי שעה", ולכן לא חשיב במנין בהמות טהורות.

ועל זה תירץ הידי משה²⁴ תירוץ ב', שזהו קרש, שהוא טביא

(19) קרח טז, ל.

(20) ושם (פ"א, ט) ד"ה "עורות תחשים": "ואין להקשות מאין כל חדש תחת השמש, לפי שהי' רק לצורך שעה .. א"נ י"ל הואיל וירדה מן השמים לארץ לא נקראת דבר חדש. ועוד תירוץ שמעתי הואיל והוא לצורך גבוה שפיר דמי".

(21) ראה גם מפרשי רש"י עה"ת (גו"א, באר מים חיים (לאחי המהר"ל) ועוד) תרומה כה, ה (וראה לקו"ש חל"א ע' 135 הערה 10).

(22) שכיון שנשתמשו בו לעשיית המשכן, ולא הותרו למלאכת שמים אלא טהורים (שבת כח, ב. וש"נ), עכצ"ל שהוא מין טהור.

(23) פרש"י שם.

(24) בפירושו לכמדב"ר (ועד"ז בשמו"ר שם): "ובירושלמי אי' בפ' במה מדליקין וז"ל תחש זהו קרש, פי' בעל ש"י שזהו טביא דבי עילאי, פי' שהיא ברי' שיש במינה דוגמתה רק שהיא קטנה, ואף שזו משונה וגדולה הרבה, מ"מ אין זה קרוי אין כל חדש". — אלא שהידי משה

(חולין נט, ב), ובמילא נכלל במנין בהמות וחיות טהורות, "שור וגו' איל וצבי וגו'"²⁵, שתרגומו "טביא".

— ולא דמי (תחש) לכווי (שגם הוא לא נמנה במנין בהמות טהורות), אף למ"ד (יומא עד, ב ובתוס' שם²⁶) שהוא ברי' בפני עצמה²⁷, אף את"ל שגם הוא ס"ל ד"עשר בהמות .. ותו לא" [דלכאורה אפ"ל שלא חשיב כוי משום שדומה ונכלל ב"איל" וכיו"ב, ע"ד הנ"ל בתחש שדומה ונכלל ב"צבי"] — דאפ"ל ש"כווי" (הוא לא רק דומה ונכלל בא' מהעשר בהמות, אלא הוא בעצמו א' מהם, כי הוא אקו תאו או זמר דקרא²⁸, דאין אדם יודע מה הם (חולין פ, א²⁹). וליכא לאקשווי "מדקא חשיב להו גבי חיות מינא דחי" הוא כדאמר שם (ולא ברי' בפ"ע), דאולי זמר הוא דחשיב לי' (לא גבי חיות, אלא) לבסוף, להיותו ברי' בפני עצמה (לא בהמה ולא חי'). — תו ראיתי בזה במפרשים לירושלמי שבת הנ"ל³⁰.

*

בידי משה שם פ"ז, א, בדברי המדרש "כיון שעשו אותו מעשה של עגל חזרו למומן (לאחרי שבמ"ת נתרפאו מהמומין שהיו בהם בצאתם ממצרים) ונעשו זבין ומצורעין" — מביא קושיא בשם אביו: למה לא קשה בע"ז (ה, א) [דפריך על דברי ריש לקיש "בואו ונחזיק טובה לאבותינו (עושי העגל³¹) שאלמלא הן לא חטאו אנו .. כמי שלא באנו לעולם" (לפי שהן חיים לעולם וכל זמן שהן קיימין אין אנו חשובים

מתרץ זה על הקושיא מהא דאין כל חדש תחת השמש, ורבינו מתרץ זה על הקושיא מפני מה לא חשיב תחש במנין בהמות טהורות.

(25) ראה יד, ד"ה.

(26) בגמרא שם: "האי כוי ברי' בפני עצמו הוא". ובתוס' שם: "האי ברי' בפני עצמו דחכא היינו שאינו ספק חי' או בהמה, אבל הא דאמר .. בפרק אותו ואת בנו (חולין דף פ, א) כוי ברי' בפני עצמו ולא הכריעו בה חכמים אם מין חי' אם מין בהמה, ההוא הוי פירוש שהוא ספק חי' ספק בהמה, דהא שמעינן וכו'" (ולכן לא ציין רבינו לחולין שם).

(27) דלא כמ"ד "כוי זה איל הבר", או "הבא מן התייש ומן הצבי" (חולין שם).

(28) שם, ה.

(29) ושם: "ודילמא מינא דאקו נינהו .. דילמא מינא דתאו או מינא דזמר נינהו" (דלא

בקיאין בהו — פרש"י).

(30) ראה גליון הש"ס לירושלמי שבת פ"ב שם — בפירוש דברי הירושלמי "כמין חי' טהורה ברא הקב"ה למשה במדבר": "בש"ס בבלי דף כח תני .. ברי' בפ"ע ולא הכריעו, ע"ש. ואפשר משום דמסיק .. כאן דקדש הי' שמה, א"כ פשיטא לי' דחי' הוא. ועיי' חולין נט ע"ב בתוס' שם וכו'" (וראה גם הנסמן בתורה שלמה תרומה אות נז).

(31) פרש"י שם.

כלום³¹), "למימרא דאי לא חטאו לא הוו מייתי [כדעת ר' יוסי ש"ל] קיבלו ישראל את התורה אלא כדי שלא יהא מלאך המות שולט בהן", והא כתיב פרשת יבמות ופרשת נחלות, ומשני שפרשיות אלו נאמרו "על תנאי" (שאם יחטאו ימותו) — דלכאורה הו"ל להקשות ולהביא ראיה ש"כתיבי קראי על תנאי" מהא דנאמרה פרשת מצורע³² אף שבמ"ת נתרפאו כל מצורעים. ונשאר בצ"ע.

ולא קשיא — דאפ"ל דפרשת מצורע נאמרה בגר שנתגייר כשהוא מצורע³³,

[וואי אפ"ל דבלאה"כ (גם לולי התירוץ שפרשת מצורע נאמרה בגר שנתגייר כשהוא מצורע) לא קשיא מהא דנאמרה פרשת מצורע, משום דגם אז (לאחר מ"ת) יכולים היו לחטוא, אלא שמלאך המות הי' בטל בזכות מתן תורה, וכיון שיכולים היו לחטוא יש אפשרות למצורע שבא ע"י חטא — דאם תאמר כן (שגם לאחר שבטל מלאך המות יכולים היו לחטוא), אין הש"ס יכול להביא ראיה (להקשיא על זה ש"לא הוו מייתי") גם מהא דנאמרה פרשת יבמות (ופרשת נחלות), דאפשר שנאמרה בחייבי מיתות ב"ד, דכיון שגם לאחר שבטל מלאך המות במ"ת יכולים לחטוא, יש אפשרות לחייבי מיתות ב"ד [דאם תאמר שגם זה בכלל בטל מלאך המות, היינו, שביטול מלאך המות כולל גם ביטול העונש דחייבי מיתות ב"ד — הוה לי' להקשות בש"ס מעונשי מיתה וזרת האמורים בתורה]. וע"כ שהפירוש דביטול שליטת מלאך המות במ"ת הוא שלא היו חוטאים עוד³⁴, ובטל גם היצה"ר, "הוא היצה"ר הוא המלאך המות" (ב"ב טז, א) [ולהעיר, שלפי זה קשה טענת משה למלאכים (שבת פט, א) "כלום יצה"ר יש ביניכם" — כיון דבמ"ת גם בישראל בטל היצה"ר], ובמילא אין גם אפשרות

32) "שהוא מוקדם בתורה, ועוד, שמזה קשה אליבא דכ"ע (לא רק אליבא דר' יוסי, כקושיית הגמרא מפרשת יבמות ופרשת נחלות), וע"כ מוכרח אליבא דכ"ע שכתוב קרא על תנאי" (ידי משה שם).

33) אולי כוונת רבינו בגר שנתגייר כשהוא מצורע — אף ש"אלו בהרות טהורות .. בעכו"ם ונתגייר" (נגעים רפ"ז) — כש"נשתנו מראיהן", שאז "תראה בתחלה", כמו נגע חדש (שם מ"ב. רמב"ם הל' טומאת צרעת פ"ו ה"ד).

34) ואין להקשות מעונשי מיתה וזרת האמורים בתורה — כי, דין התורה שחטא פלוני עונשו מיתה קיים גם אם לא יהי' דבר זה לעולם, משא"כ פרשת יבמות ופרשת נחלות — "כי ישבו אחים גו' ומת אחד מהם", "איש כי ימות" — שכל עיקרם אינו אלא כשיש מיתה בפועל (ועל זה צריך לחדש בגמרא שפרשיות אלו נאמרו "על תנאי"); משא"כ בהקס"ד שבטל מלאך המות גם אם חטא ונתחייב מיתה, יוקשה גם מעונשי מיתה וזרת שבתורה, כפשוט.

למצורע שבא ע"י חטא. והדרא קושיא — מהא דנאמרה פרשת מצורע — לדוכתא).

ואולי קושייתו של הידי משה (כשם אביו) היא מה דצרעת באה על יא' דברים, וכדלקמן במדרש³⁵ "על קללת השם וכו'"³⁶. ועיין ברכות (ה, ב) נגעים מזבח כפרה נינהו³⁷, וצע"ק].

אור³⁸ דישוב אצל מצורע גוי, שעני"ז באה הצרעת עליו. ועיין (ע"ד הזהירות משיבה אצל מצורע) יל"ש מצורע רמז תקנ"ז, ורש"י ד"ה הזהירו (כתובות עז, ב)³⁹.

וגם בזב (כנ"ל במדרש ש"חזרו למומן ונעשו זבין") אפ"ל כן (כמו במצורע שנתגייר כשהוא מצורע) — דנתגייר כשהוא שופע, או אפ"ל שבאה עליו הזיבה אחר מ"ת, היינו, שרק בשעת מ"ת בטלה זיבה ונתרפאו הזבים, אבל לאחר מ"ת יכולה לבוא זיבה, דכיון שאינו דוקא בתור עונש על חטא (כמצורע), ה"ז שייך גם לאחר שבטל מלאך המות ויצה"ר במ"ת⁴⁰.

וזה שלא הקשה בגמרא אהא ד"אי לא חטאו לא הוו מייתי" מ"טמא לנפש" דקרא⁴¹ — משום שאפ"ל דקאי אנושאי ארונו של יוסף, כדאיתא בגמרא (סוכה כה, א) "ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם וגו', אותם אנשים מי היו, נושאי ארונו של יוסף היו".

*

(35) פיסקא ה'.

(36) אולי כוונת רבינו שהידי משה לא ס"ל התירוץ הנ"ל שפרשת מצורע נאמרה בגר שנתגייר כשהוא מצורע — דכיון שצרעת באה על י"א דברים, אין זה שייך קודם הגיור.
(37) "כל מי שיש בידו אחד מארבעה מראות נגעים הללו אינן אלא מזבח כפרה" — ולכאורה איך יתאים זה עם מ"ש במדרש שצרעת באה על י"א דברים בלתי-רצויים.
(38) אולי הטעם שמביא רבינו תירוץ נוסף הוא משום שגר שנתגייר כשהוא מצורע אינו שכיח.

(39) ביל"ש שם: "רבי יוחנן אמר אסור לילך במזרחו של מצורע ארבע אמות, ר' שמעון בן לקיש אמר עד מאה אמה, ולא פליגי, מאן דאמר עד ארבע, בשעה שאין הרוח יוצא, ומאן דאמר עד מאה, בשעה שהרוח יוצא. רבי אמי ורבי אסי לא הוו עיילין למבואה של מצורעין. רבי שמעון בן לקיש כד הוה חמי חד מנהון מרגם לי' באבניא ואמר לי' פוק לאתרך לא תזהום ברייתא". וברש"י שם: "הזהירו מזבוכי בעלי ראתן — זבוכים השוכנים עליו קשות להביא אותו חולי על איש אחר".

(40) ראה גם (עד"ז) שו"ת חת"ס או"ח סקמ"א — לענין מצורע: "מעגל ואילך נהי דלא חזרו למומן הראשון שנתרפאו ממנו, מ"מ, לא נעשו להם נס חוץ מהיקש הטבע, והי' בהם מי שנצטרע בטבע". אבל רבינו מתרץ כן רק בנוגע לזיבה, ולא בנוגע למצורע שבא על חטא דוקא.
(41) בהעלותך ט, ריו"ד.

ביפה תואר שם פ"ז, א, בדברי המדרש "חזרו למומן ונעשו מצורעין": "קשה מי הם שלקו בצרעת כו" (אם אותם שהשתחוו ויזבחו לו, כבר מתו כו, ואם אותן שלא נתחייבו, א"כ כל העם יהיו מצורעין חוץ שבט לוי, וי"ל שמאותם הראויים למות לקו בצרעת ולא מתו, דמצורע חשוב כמת).

לכאורה פשוט דמ"ש "חזרו למומן" (ולא "לקו בצרעת", היינו, שאין זה עונש חדש של צרעת) קאי על אותן שהיו מצורעין קודם מתן תורה ונתרפאו במ"ת, שבחטא העגל חזרו למומן ונעשו מצורעין (גם אם הם עצמם לא חטאו בעגל, כדלקמן). וכ"ה בתוד"ה אלא (ע"ז ה, א) "אותן שנתרפאו כבר חזרו למומן במעשה העגל". וא"ת מה חטאו — הרי איכא מ"ד (שם) שבמ"ת בטל מלאך המות ובעשיית העגל חזר (לא רק על עושי העגל, אלא) על כולם (גם על אלה שלא חטאו בעגל), וגם בזה כן, שבמ"ת נתרפאו מהצרעת, ובעשיית העגל חזרה הצרעת על כל אלה שהיו מצורעין קודם מ"ת, גם אלה שלא חטאו בעגל.

*

ביפה תואר שם פ"ט, כד, בפירוש דברי המדרש "כתוב⁴² וכאבשלום לא הי' איש יפה בכל ישראל להלל מאד, יכול בכל, ת"ל מכף רגלו ועד קדקדו לא הי' בו מום" (היינו שבענין זה הי' יפה מכל ישראל, ולא בכל הענינים), מביא ש"בירושלמי⁴³ מסיים בי' אבל באבנר הלא תדעו כי שר וגדול נפל היום⁴⁴, כלומר שלא הי' בו דופי ע"ש". וממשיך, "ונראה דטעם דנהרג — אבנר — כו".

תימא, דכמה טעמים נאמרו על זה (סנהדרין כ, א. ירושלמי סוטה פ"א ה"ח⁴⁵), ומאי קמ"ל.

*

ביפה תואר שם פ"ט, לא, בדברי המדרש "אף הוא שכר לה בית כו' ולא הי' מתייחד עמה כו", מביא פירוש "על דאיתא בב"ר⁴⁶ והוא אחריו⁴⁷ זה ישמעאל והוא אחריו מפני יחוד .. ומדברי קבלה שלא להתייחד עם הערוה, ואברהם אבינו קיים אפילו עירובי תבשילין".

(42) שמואל-ב יד, כה.

(43) סוטה פ"א ה"ח.

(44) שמואל-ב ג, לח.

(45) בסנהדרין שם: "מפני מה נענש אבנר וכו'". ובירושלמי שם: "ואבנר למה נהרג וכו'".

(46) פמ"ח, טז (הובא לקמן בפנים).

(47) וירא יח, יו"ד.

הנה מ"ש "מדברי קבלה" – זהו לשון היד (הל' איסורי ביאה פכ"ב ה"ב) "ואיסור יחוד העריות מפי הקבלה", אבל הפירוש "מפי הקבלה" הוא מהדברים שקיבלו איש מפי איש עד משה רבינו, ואסור מן התורה, וא"כ לא נצרך להא שאברהם אבינו קיים אפילו עירובי תבשילין, כיון שזהו איסור מן התורה. אבל דא ודאי שהי' בעלה בעיר, וא"כ אין איסור יחוד, כדאיתא בגמרא (קדושין פא, א) "בעלה בעיר אין חוששין משום יחוד"⁴⁸, ולכן נצרך לעירובי תבשילין.

וצ"ע בב"ר פמ"ח: "מפני היחוד", דלכאורה, כיון שבעלה בעיר אין איסור יחוד, וא"כ הוא קצת ראוי לפירש"י בקדושין שם "אין חוששין להלקות", שמזה משמע דאיסורא איכא⁴⁹. וצ"ע.

ע"כ נמצא בגכתי"ק

48) ובתוד"ה בעלה שם: "אין חוששין כלל משום יחוד, ואפילו איסורא ליכא".
 49) ראה תוד"ה הנ"ל: "פי' בקונטרס אין חוששין להלקות, משמע מתוך פירושו הא איסורא מיהא איכא".